

Genstandenes magi - nyt fælles magasin for museer i Midt- og Østjylland

Af museumsdirektør Britta Andersen

I 2001 måtte nogle museer i Midt- og Østjylland erkende, at deres opbevaring af genstande langt fra var optimal. Flere af museerne havde gennem mange år været nødsaget til at benytte sig af udhuse, svinestalde, lader, lofter, garager og gamle haller til at magasinere de indsamlede genstande. I de tilfælde, hvor de eksisterende magasiner måske var i acceptabel stand, var det enten begyndt at knibe med pladsen, eller der manglede simpelthen system og overblik over genstandene. Det var med andre ord et fælles behov for gode opbevaringsforhold, gennemført registrering, fotodokumentation og et fælles lagerstyringssystem, der ville gøre det let at finde genstandene igen, som gav startskuddet til at etablere den selvejende institution *Fællesmagasinet for museer i Midt- og Østjylland*.

Herregården Gammel Estrup – smukt beliggende i Alling ådal – er museets største, væsentligste og helt sikkert også mest magiske genstand. Foto: Jens Thaysen.

Et eventyr med en lykkelig slutning

Som ovenfor skitseret lykkedes dette initiativ, som seks museer, Djurslands Museum, Ebeltoft Museum, Bymuseet Århus, Skanderborg Museum, Kulturhistorisk Museum Randers og Gammel Estrup – Herregårdsmuseet, i sin tid tog for at få skabt ordentlige vilkår for bevaring af den danske kulturarv. Fredag den 3. oktober 2008 kunne der holdes indvielse af magasinet, som er beliggende på en erhvervsgrund, Lollandsvej 10, i Randers. Det er Randers Kommune, som har stillet grunden vederlagsfrit til rådighed for museerne. Ved åbningen deltog kulturminister Carina Christensen, idet Kulturministeriet i sin tid havde givet midler til magasinets realisering. Det havde også Kulturarvsstyrelsen, Aage og Johanne Louis-Hansens Fond, Vilh. Kiers Fond og det nu hedengangne Århus Amt. De enkelte museer og deres respektive kommuner havde stillet lånegarantier, og museerne vil fremover skulle bidrage med midler til magasinets daglige drift.

Dette er naturligvis en hurtig og stærkt forenklet fremstilling af de mange, mange timers arbejde, der ligger bag projektets realisering. Det lange, seje træk

med at søge midler til magasinet, realisere byggeriet, etablere fælles retningslinjer for opbevaring, gennemføre registrering, fotografering og flytte genstande er ikke emnet for denne artikel. Herom kan læses på www.magasinmanual.dk. Imidlertid er det denne artikels formål at berette om udgangspunktet for det hele – nemlig genstandene. De er nu anbragt i magasinet, sikret mod elementernes rasen, og de er samtidig velregistrerede, fotodokumenterede, overordnet konserveret og befinder sig generelt i en langt bedre opbevarings- og bevaringstilstand, end før magasinet var en realitet. Sidst, men ikke mindst, er genstandene nu også blevet meget lettere tilgængelige og takket være et omfattende elektronisk lagerstyringssystem, er de også lette at finde frem igen og lette at komme til.

På en industrigrund i den sydlige del af Randers ligger Fællesmagasinet for museer i Midt- og Østjylland. Foto: David Slater, Gammel Estrup.

Alt er således såre godt, men man kunne let få den kætterske tanke, at når nu genstandene fremover opbevares forsvarligt på magasin, så behøver de vel egentlig aldrig mere at se dagens lys eller være tilgængelige for offentligheden, som trods alt har en stor interesse i at have adgang til, se og undersøge kulturarven? Hvorfor og hvordan indsamler museer? Og har de seks involverede museer måske ligefrem indsamlet genstande bare for at gemme dem af vejen på et uindtageligt magasin i et industrikvarter langt fra alfarvej?

Nej, det er ikke tilfældet. Omdrejningspunktet for det storstilede projekt var dengang som nu selve *genstandene* – og er der noget, som alle museumsfolk får ind med modernismen, så er det, at genstande er den mest centrale del af al museumsvirksomhed – *uden genstande intet museum*.

For museer indsamler jo ikke genstande bare for at kunne stille dem på magasin. Museerne indsamler genstande for at bevare viden om og dermed kunne *formidle* vores fælles kulturhistorie til de kommende generationer. Det handler altså med andre ord ikke alene om at *bevare* vores kulturarv for eftertiden, men i høj grad også om at *forske i, fortolke og formidle* kulturarven til gavn for alle borgere og skatteydere i Danmark.

Og når museer samler genstande ind, handler det heller ikke kun om at indsamle bestemte typer af genstande eller om at samle de smukkeste genstande eller de mest sjældne genstande. Eller om bare at samle mest muligt ind overhovedet. Nej, det drejer

sig om den historie, som knytter sig til den enkelte genstand – *om det levede liv*. Det er nemlig lige præcis den enkelte genstands historie, som gør hver eneste genstand interessant.

Det hvide guld

Et eksempel på en sådan historie, som knytter sig til en bestemt, indsamlet genstand, er fortællingen om Gammel Estrups smukke ostindiske porcelæn af typen *famille verte* fra perioden K'ang hsi (1662-1722). På Gammel Estrup er bevaret en række ostindiske porcelænsgenstande, som er fremstillet før europæerne selv lærte at fremstille porcelæn – og det gjorde vi i Danmark først så sent som 1775 med oprettelsen af Den Kongelige Danske Porcelænsfabrik. Men før den tid havde Europas fyrster og adel sværmet for det eksotiske Østen og især for Kina. Kinesiske varer, som for eksempel lakarbejder, te, silke og navnlig porcelæn var specielt eftertragtede. Og det kostbare og skrøbelige porcelæn var højt i kurs, fordi man ikke kunne fremstille det selv og derfor måtte fragte det den lange og farefulde vej fra Østen – først skulle porcelænet transporteres med skrumplende vogne til havnene i Kina. Dernæst skulle det lastes i skibenes store, dybe lastrum, for dernæst at blive sendt ud på en farefuld færd over uendelig oceaner, hvor en del af skibene rent faktisk gik til bunds. Hvis porcelænet trods disse udfordringer alligevel nåede sikkert i havn i Europa, så skulle det atter transporteres ad ujævne veje, stier og stræder til sit endelige bestemmelsessted som for eksempel kunne være i Danmark. Der er ikke noget

Et udsnit af museets samling af det smukke kinesiske porcelæn fra K'ang hsi-perioden (1662-1722). Endvidere ses to 1700-tals glas med Christen greve Scheels monogram. Foto: Kirsten Nijkamp.

at sige til, at man i samtiden kaldte det skrøbelige, eksotiske ostindiske porcelæn for *Det hvide Guld*.

Flere dele af det smukke kinesiske porcelæn K'ang hsi findes i dag i Herregårdsmuseets samling. Porcelænet er en del af et større stel, som har tilhørt familien på Gammel Estrup i generationer, og stellet stammer

fra Kina, hvor det blev fremstillet i perioden 1662-1722. Stellets navn er K'ang hsi (eller Kangxi) efter den kejser, som regerede Kina i denne periode. Det tilhører samtidig den gruppe af porcelæn, der kaldes *famille verte* efter de grønne og blå nuancer, som er dominerende i porcelænet (der findes også *famille jaune*, *famille noire* og *famille rose* benævnt efter de fremherskende farver i disse typer porcelæn).

Ovenstående skitserer allerede en lang og omfattende historie, som knytter sig til denne *type* porcelæn. Imidlertid er det, der virkelig gør porcelænet – eller disse genstande – interessante, den *personlige* historie, som knytter sig til lige præcis Gammel Estrups porcelæn, fordi det fortæller om det levede liv for ejerne af det østjyske godsimperium i midten af 1700-tallet.

I 1765 ægtede Christen greve Scheel Eleonora Agnes Raben fra Ålholm gods på Falster. Ud over at få en smuk kone fik Christen også en magtfuld svoger, idet rigets hofmarskal, Adam Gotlob Moltke, var gift med Eleonoras søster, Sofie Hedevig Raben. Foto: Kirsten Nijkamp.

Christen fra Gammel Estrup og Katarina den Store

Den kommende arving til Gammel Estrup hed i midten af 1700-tallet Christen greve Scheel. Kun 25 år gammel blev han på „udenrigsminister“ J.H.E. Bernstorffs foranledning udpeget som dansk gesandt ved det russiske kejserhof. Tidligt havde Bernstorff opdaget Christen Scheels fremragende diplomatiske evner, og han var ivrig efter at betro ham en vigtig opgave i St. Petersborg. På dette tidspunkt (1768) befandt Danmark sig i en yderst vanskelig situation overfor Rusland, som nogle år forinden havde gjort en række indviklede arvekrav vedrørende Gottorp gældende overfor den danske regering. Trods utallige forviklinger og særdeles vanskelige forhold generelt, løste den unge greve fra Danmark de stillede opgaver til kongens fulde tilfredshed.

Imidlertid døde Christen Scheel meget pludseligt den 18. november 1771, hvilket derfor straks gav anledning til rygter om, at han var skaffet af vejen af Katarinas favorit Grev Orlov. Ifølge obduktionserklæringen var symptomerne således, at der let kunne være tale om en forgiftningssag. En mere nøgtern vurdering kunne også pege på blindtarms-betændelse. Imidlertid er overleveringen omkring historien af en sådan karakter, at meget taler for, at han ikke kom fra denne verden af naturlige årsager. Der blev dog aldrig ført bevis for, at der lå en forbrydelse bag, men ser vi nærmere på, hvad der skete efter Christen Scheels død, kan enhver jo efterfølgende danne sig sin egen mening.

Christens unge hustru, den smukke Eleonora Agnes Raben, kom fra herregården Ålholm og hendes søster var gift med rigets hofmarskal, den mægtige Adam Gottlob Moltke til Bregentved. Efter gesandstens død stod den unge grevinde tilbage uden forsørger og økonomiske midler til at foretage den lange, farefulde rejse tilbage til Danmark. Ikke alene havde hun fire små børn at tage vare på. Hun var også gravid og havde desuden både kisten med sin døde mand samt en kiste med et dødt barn – en lille dreng, som var død kun to måneder gammel – at transportere hjem. Endelig må vi også forestille os, at en del tjenestefolk og betroede mænd måtte gøre rejsen hjem sammen med grevinden. Det var med andre ord et omfattende selskab, der skulle gøre rejsen med heste og vogne tilbage til fædrelandet. Den slags tog tid og kostede mange penge, da der skulle gøres ophold og skiftes heste mange gange undervejs. Men som det altid er, „når nøden er størst, så er hjælpen også nærmest“. Eleonora havde i sin besiddelse noget meget kostbart – *det hvide guld* – porcelæn fra K'ang hsi-perioden og af typen *famille verte*. Dette porcelæn solgte hun, således at der blev rejst midler til hjemtransporten. Imidlertid fik Eleonora alligevel ganske uventet porcelænet tilbage og med sig hjem – for da hun og hele hendes følge endelig var rejseklar, stod Kejserinde Katarina parat og overrakte hende porcelænet som en kostelig gave at tage med hjem som minde om St. Petersborg og Katarina. Kejserinden, der selv var en stor porcelænselsker, har vidst, hvad det har måttet betyde for den unge grevinde at skille sig af med porce-

lænet. Og så kan vi naturligvis heller ikke lukke øjnene for, at Katarina ganske givet har været meget ked af og haft dårlig samvittighed over den måde, som hendes højt skattede Christen greve Scheel kom af dage – der skulle med andre ord betales aflad med porcelænet...

Genstande og det moderne menneske

Forhåbentlig kan denne historie tjene til at illustrere, hvorfor museumsfolk finder genstandene så centrale og så magiske. Måske er der stadig nogle, som tvivler, og som anfører, at vi bare kunne nøjes med at tage et vellignende fotografi af genstandene og herefter smide de pladskrævende genstande ud. Imod dette taler, at der er flere genstande, som vi godt ved, hvordan ser ud – som for eksempel det ovenfor omtalte K'ang hsi-porcelæn – men hvor det er den originale genstand, som vi vil have. Vi ved også godt, hvordan de højt besungne guldhorn så ud – de er afstøbt som kopi i størrelsesforholdet 1:1 – men de fleste erkender vel trods alt, at det ville have været meget bedre at have originalerne. Den ægte vare besidder en magi, som nok så mange fotos, tegninger og beskrivelser ikke kan erstatte. Dels kan man med genstanden i hånden blandt andet bedømme sådan noget som størrelsesforhold, materialer og vægt. Dels kan man bedre undersøge en genstands funktion, når man kan vende og dreje den, som man ønsker, og sætte den ind i lige den sammenhæng, man har lyst til. Desuden fandtes der ikke film, fotografier og computerteknologi i den periode, som K'ang hsi-porcelænet daterer sig til (1662-1722), og vi er således uden moderne metoder til at bevare en

genstands udseende. Alene af den grund er vi mange, der er taknemmelig for, at disse smukke genstande og historien om dem er bevaret som andet og mere end en gengivelse på et maleri eller i en bog.

Endelig er det med at være genstandsfikseret slet ikke noget, der er forbeholdt museumsfolk. Det er i høj grad noget, der gælder for alle mennesker i dag. Prøv lige at tænke på vores huse. Vi maler udhæng og vinduer, reparerer tagrender og skifter tag. Og hvad med vores biler? De bliver vasket, støvsuget og måske oven i købet forsynet med *et Wunderbaum* i bakspejlene – ja, disse genstande bliver faktisk passet som små børn.

Skulle der stadig være nogen, som tvivler på genstandenes magi og betydning for moderne mennesker, så er der kun tilbage at sige: at *enhver*, der har været i IKEA – især en lørdag formiddag – *ved* bare, at genstande er *magiske*. Der er simpelthen altid mindst én ting, som man bare *ikke* kan leve foruden ☺.

Seng fra Rathlousdal. Foto: David Slater, Gammel Estrup.